

DET MILITÄRA LÄGET I NORDEUROPA

Av major *LENNART LÖFGRÉN*

I ALLA TIDER har det militärpolitiska läget karakteriserats av skiftningar, som verkat under längre tid eller som kommit som snabba, stundom oväntade omkastningar. Läget idag uppvisar mycket starka motsättningar mellan de två stormaktsblocken, motsättningar som klarlades under mötet mellan Kennedy och Chrusjtjov i Wien. Som en följd härav har på båda sidor — särskilt sedan krisen i Berlin blev akut — omfattande åtgärder vidtagits för att öka den militära beredskapen i händelse av en öppen konflikt. Under hösten 1961 kan man tala om att en militär uppmarsch ägt rum i Centraleuropa.

Redan i juli i fjol tillkännagav Chrusjtjov att den sovjetiska försvarsbudgeten skulle höjas med 3 miljarder rubel, dvs. med omkring 30 procent. Denna höjning kan sägas bilda upptakten till de militära åtgärderna i anslutning till Berlinkrisen. Några veckor senare begärde Kennedy ett tilläggsanslag för försvaret på drygt 3 miljarder dollar, en ökning med 7 procent. Därmed kom USA:s försvarsbudget upp till 47 miljarder dollar. För innevarande år begär Kennedy ytterligare höjning till nära 50 mil-

jarder dollar. Detta innebär, att mer än hälften av utgifterna går till militära ändamål.

Samtidigt med ökningen av försvarsbudgeten meddelade den ryske regeringschefen, att den personalminskning, som påbörjats 1960 men som f.ö. förmodligen inte blev så stor som från början angivits, hade upphört. Stora förstärkningar har sänts till bl. a. Östtyskland och Polen. Flertalet stater tillhörande Warszawapakten ökade sina styrkor numerärt genom att inte sända hem den personal, som avslutat sin första tjänstgöring.

Även NATO-länderna har förstärkt sina personella och materiella resurser. Sålunda har USA kallat in 175 000 man ur samtliga försvarsgrenar och Västtyskland har hållit kvar personal i tjänst, för att nämna några exempel.

Hösten har alltid varit de stora fälttjänstövningarnas tid och sistlidna höst utgjorde — av naturliga skäl — intet undantag från regeln. Till följd av det spända läget har såväl Öst som Väst bedrivit övningar i stor omfattning.

Som ett led i de åtgärder, som uppenbarligen ansetts nödvändiga

ur beredskapssynpunkt, får den långa serien av ryska kärnvapenprov ses, liksom ett påtryckningsmedel i det politiska spelet.

Beredskapsåtgärderna i Skandinavien har naturligen påverkats av uppladdningen i Centraleuropa och i viss mån också av förhandlingarna mellan Sovjet och Finland. I Danmark beviljades sålunda ett extra anslag på 75 miljoner kronor och i Norge ett tilläggsanslag på 20 miljoner för varierande militära beredskapsåtgärder. Även i Sverige har medel ställts till förfogande.

Ovanstående kortfattade — och ingalunda fullständiga — översikt visar, att såväl Öst som Väst påtagligt förstärkt sina militära resurser främst i Centraleuropa men även när det gäller Väst i det ur strategisk synpunkt viktiga flygelområdet Skandinavien. Ehuru det inte är troligt att någondera parten vill krig, har man genom förstärkning av stridskrafterna klart visat, att man är beredd på alla eventualiteter.

De militära styrkeförhållandena i stort är f. n. sådana, att Öst är överlägset Väst beträffande arméstridskrafter och med dem samverkande flyg. Väst däremot är i överläge när det gäller strategiskt flyg och sjöstridskrafter, »konventionella» ubåtar undantagna. Båda sidor disponerar över ett stort antal kärnladdningar av varierande styrka. De sovjetiska framstegen på robot- och raketområdet är väl kända och f. n. torde — i varje fall

beträffande medeldistansrobotar — Sovjetunionen ha en klar ledning. De med Polarisrobotar utrustade amerikanska ubåtarna utgör dock ett svårt hot mot Öst, eftersom robotarna kan nå stora delar av europeiska Sovjetunionen. En korrekt jämförelse mellan Östs och Västs resurser för strategisk vedergällning är svår att göra, men det synes mest troligt, att den av många förmenta överlägsenheten för Väst i själva verket inte är stor, om den överhuvudtaget existerar. Parterna torde snarare vara jämnställda.

Alltsedan 2. världskrigets slut har Sovjetunionen hållit en hög militär beredskap och dess stridskrafter har fortlöpande moderniserats. För några år sedan sade USA:s överbefälhavare, general Twining, bl. a.: »Frivilligt eller med tvång deltar hela Sovjetunionens befolkning, inte i försvaret av sitt land, som ju inte är hotat, men väl för att skapa en krigsmakt utan motsvarighet i världen. Och idag måste vi erkänna, att Sovjetunionen i många fall nått sitt utstakade mål.» Under de år som gått sedan detta sades har ingenting inträffat, som ändrar påståendets riktighet. Östs militära styrka har ökat ytterligare genom att satellitstaterna försetts med modern krigsmateriel och även genom ökad samverkan mellan Warszawapaktens länder. Det är intressant att konstatera, att denna pakt, som tillkom 1955 närmast som en motvikt mot NATO, på senare år fått alltmer ökad be-

tydelse även militärt. Sålunda har samövningar mellan paktens stater ägt rum i betydligt större utsträckning än tidigare. I oktober i fjol torde ryska, östtyska, tjeckiska och ungerska styrkor ha deltagit i stora manövrer i Tjeckoslovakien. Som exempel på den ökade betydelsen kan vidare nämnas, att sektorsgränsens stängning i Berlin den 13 augusti skedde i Warszawapaktens namn.

De militära styrkeförhållandena i Östersjöområdet är i korthet följande. I Östtyskland står idag av markstridskrafter omkring 25 sovjetiska divisioner i en såvitt kan bedömas offensiv gruppering. Härtill kommer ungefär 6 östtyska divisioner samt starka folkpolisförband. I de övriga satellitländerna torde antalet ryska divisioner vara betydligt mindre, i t. ex. Polen omkring 2 och i Ungern 4-5. Dessutom finns ett relativt stort antal divisioner tillhörande övriga i Warszawapakten ingående europeiska stater. Dessa divisioner kan understödjas av starkt taktiskt flyg — mellan två och tre tusen flygplan — som snabbt kan förstärkas genom ombaseringar från längre österut belägna basområden.

I Baltikum finns ett flertal divisioner samt starkt flyg, som relativt lätt kan framgrupperas till Polen eller längre västerut. Öster om Finland mellan Ladoga och Ishavet torde 5-6 divisioner stå samt därutöver ett antal i Leningradsområdet. Såväl i de baltiska provin-

erna som längre norrut finns starka flygstridskrafter. Enbart i Murmanskområdet uppges antalet flygplan uppgå till mer än 500.

Den sovjetiska marinen är uppdelad på fyra »flottor», av vilka den i Östersjön i första hand, men även den i Norra Ishavet, påverkar läget i vår omedelbara närhet. Östersjöflottans huvudbas är Leningrad men marina stödjepunkter finns längs hela kusten ända fram till Wismar och Rostock. Dess styrka uppgår till 5-7 kryssare, ett 50-tal jagare och fregatter samt omkring 100 undervattensbåtar. Norra flottan är av ungefär samma storleksordning utom beträffande antalet ubåtar, som uppges uppgå till närmare 150. Det bör observeras att ryssarna inte har några hangarfartyg.

Mot dessa sovjetiska stridskrafter disponerar Väst i Mellaneuropa drygt 25 divisioner och omkring 3 000 flygplan. NATO:s fartygsbestånd i Östersjön är klart underlägset Sovjets — dessutom är baseringsmöjligheterna små — och uppgår till ett 20-tal fregatter och jagare samt ett fåtal ubåtar. Dessa svaga styrkor kan rimligen inte betraktas som något större hot mot Sovjet i Östersjön, ett hot som ryssarna åberopade när konsultationerna med Finland ansågs nödvändiga i höstas.

Inom Nordkalotten står av NATO-förband i Nordnorge en förstärkt brigad insatsberedd norr om Narvik.

De finska styrkorna, som i fredsfördraget med Sovjetunionen begränsas till 34 000 man, är små i jämförelse med vad Sovjetunionen disponerar över öster om Finland. Såväl sjö- som flygstridskrafter är ifråga om materiel och personal av mycket blygsam omfattning.

Den ryska krigsmakten har moderniserats och effektiviserats sannolikt i större utsträckning än vad fallet varit i NATO-länderna. Detta gäller i varje fall arméstridskrafterna. En ny försvarsgren — rakettrupperna — har organiserats och uppenbarligen fått en mycket framskjutna plats inom försvaret. Dess uppgift torde vara att leda kontinentala och interkontinentala robotförband.

Arméstridskrafterna har tillförts ett stort antal stridsvagnar — av många experter ansedda som världens bästa — och pansrade trupptransportfordon av amfibietyp. I en motoriserad skyttedivision finns sålunda omkring 250 stridsvagnar, i en pansardivision omkring 400. Enbart i Östtyskland torde antalet stridsvagnar idag uppgå till 8 000. Som jämförelse kan nämnas, att tyskarna vid anfallet västerut i maj 1940 disponerade över totalt 2 500 huvudsakligen lätta stridsvagnar. Transportresurserna har förbättrats även i fråga om flyg och helikoptrar, vilket ökar möjligheterna till vertikal omfattning. Arméförbandens rörlighet, förmåga att övergå floder utan att broar byggts och eldkraft — såväl beträ-

fande konventionell eld som atomeld — gör, att de väl lämpar sig för rörlig krigföring när kärnladdningar kan komma till användning vare sig det gäller begränsade krig eller större konflikter. Förbanden är emellertid främst avsedda för strid i öppen terräng som t. ex. på de klassiska härvägarna norr om Alperna. De har inte samma möjligheter att operera i terräng av Norrlandstyp.

Inom Västblocket — och främst USA — baserades arméförbandens uppträdande tidigare helt på understöd med kärnladdningar, en strategi som var nödvändig eftersom NATO-styrkorna var mycket underlägsna personellt och materiellt. Efter hand har Västs styrka beträffande arméstridskrafter vuxit och man har nu slagit in på den »ryska linjen» och stärkt den konventionella eldkraften. Därmed har Västs möjligheter att ingripa i lokala konflikter avsevärt ökat.

Vad sjöstridskrafterna beträffar knyter sig intresset främst till atomubåtar och fartyg bestyckade med robotar samt — för vårt vidkommande — landstigningsfarkoster. Risken för invasion över havet mot Skåne, Mellansverige och Mellersta Norrland måste beaktas. Det ryska landstigningstonnaget håller på att moderniseras, bl. a. genom att snabbare fartyg byggts. Emellertid torde kapaciteten i Östersjön alltjämt vara begränsad till några divisioner i en omgång, en tämligen låg siffra. Det är dock förhållande-

vis lätt att på kort tid bygga landstigningsfarkoster långt in i Sovjetunionen undandraget all insyn och sedan föra ut dem i Östersjön på de många vattenvägarna. För överfart kan också småtonnage, som motorkanonbåtar, motortorpedbåtar, fiskefartyg och kusttonnage användas. Sådana mindre farkoster finns i stort antal. Kustinvasion är komplicerad och kostsam. Det förtjänar påpekas, att Sovjetunionen inte har erfarenhet av landstigning på försvarad kust i någon större utsträckning. Invasion över Öresund däremot har närmast karaktären av flodövergång. Ryssarna har stor erfarenhet av och dokumenterad skicklighet i sådana operationer.

De sovjetiska flygstridskrafterna är moderna och utrustas nu med attack- och luftvärnsrobotar. Transportflyget har fått nya plan, men kapaciteten för större, strategiska lufttruppföretag måste fortfarande anses relativt begränsad. Intresset för helikoptrar är uppenbarligen stort och flera nya typer har tagits i bruk.

I debatten om stridskrafternas utveckling talas ofta ensidigt om upprustningen med nya stridsmedel. Som ovan framhållits har de konventionella vapnen alltjämt sin givna plats i organisationen och de tillmäts stor betydelse. Såväl Öst som Väst har resurser för ett »både-och», dvs. för krig såväl med som utan kärnladdningar.

Sveriges strategiska läge kan inte

ses isolerat. De kringliggande ländernas betydelse för Öst och Väst måste tas med i beräkningen hur ett eventuellt krig än kommer att gestalta sig.

Västs luftförsvar är redan framskjutet till Norge och Danmark och goda möjligheter finns att spärra Östersjöutloppen för de sovjetiska sjöstridskrafterna. Från baser på Grönland och Island samt i Nordnorge kan de i Ishavet baserade sovjetiska sjöstridskrafternas verksamhet försvåras. Eftersom NATO har försteg gentemot Sovjet i Skandinavien kan ryssarna anse sig tvingade att anfalla västerut för att bl. a. ta flygelområdena — Östersjöutloppen och Nordkallotten. För vår del synas riskerna främst bestå i att endera av stormakterna vill utnyttja svenskt territorium eller hindra motparten att göra det, eftersom en framflyttning av den ena sidans positioner till svenskt område innebär ett svårt avbräck för den andra. Det förefaller emellertid troligt att den anfallande parten syftar längre än till att besätta Sverige, helt eller delvis. Snarare torde anfallsmålen ligga längre bort. De kan utgöras av norska västkusten, Nordnorge eller Murmanskområdet. Ett starkt svenskt försvar kan tvinga motståndaren att söka sig andra vägar än genom Sverige för att snabbare och med mindre kostnad nå sina syften. Och därmed har också det svenska försvaret bäst fyllt sitt fredsbevarande syfte.